

بازار

مدیریت آب از منظر حقوقی

www.ketab.ir

مولف: محمد جهانبازی کوحاج



انتشارات گنج علم

مدیریت آب از منظر حقوقی

نویسنده: محمد جهانبازی گوجانی

ویراستار: سعید طاووسی

صفحه آرا: سمیرا کایدی

طراح جلد: دلارام پری پیکر

ناشر: گنج علم

چاپ اول: بهار ۱۴۰۰

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

شابک: ۹۶۰-۹۶۴۵-۶۲۳-۹۷۸

قیمت: ۹۶۰۰۰ تومان

www.ketab.ir

نشانی: شیراز، چهارراه ۱۵ خرداد، ابتدای خیابان قصردشت،

کوچه ۱، پلاک ۱

تلفن: ۰۷۱۳۲۳۰۴۰۱۷

آدرس سایت: www.gpub.ir

ایمیل: Ganjelmpub@gmail.com

«کلیه ی حقوق چاپ و نشر برای ناشر محفوظ است.»



سرشناسه	: جهانبازی گوجانی، محمد، ۱۳۷۲ -
عنوان قراردادی	: ایران. قوانین و احکام. Iran. Laws, etc.
عنوان و نام پدیدآور	: مدیریت آب از منظر حقوقی / مولف محمد جهانبازی گوجانی ؛ ویراستار سعید طاووسی.
مشخصات نشر	: شبرواز: گنج علم، ۱۴۰۰.
مشخصات ظاهری	: ۱۱۰ ص. : ۵/۱۱ × ۵/۲۱ س.م.
شابک	: 978-622-6965-96-5 : ۹۶۰۰۰۰ ریال
وضعیت فهرست نویسی	: فیپا
یادداشت	: کتابنامه: ص. [۱۰۷] - ۱۱۰.
موضوع	: آب بخشی -- قوانین و مقررات -- ایران
موضوع	: Water -- Distribution -- *Law and legislation -- Iran
موضوع	: آب، منابع -- قوانین و مقررات -- ایران
موضوع	: Water-supply -- Law and legislation-- Iran
موضوع	: مالکیت -- ایران
موضوع	: Property -- Iran
موضوع	: مسئولیت (حقوق) -- ایران
موضوع	: Liability (Law) -- Iran
رده بندی کنگره	: ۳۰۴۶KMH
رده بندی دیویی	: ۵۵۰۴۶۹۱/۳۴۶
شماره کتابشناسی ملی	: ۷۶۴۰۳۶۹
وضعیت رکورد	: فیپا

فهرست مطالب

پیشگفتار.....	۵
بخش اول : نگاهی به مباحث مالکیت و مسئولیت مدنی.....	۹
مفهوم مال و ملک.....	۹
ملک.....	۱۱
مالکیت.....	۱۴
اقسام حقوقی مالکیت و اوصاف آن.....	۱۷
صورت مالکیت.....	۲۰
انفال و مصادیق آن.....	۲۲
مشترکات.....	۲۵
مباحث.....	۲۶
مالکیت معادن و حق استفاده از آنها.....	۲۷
مالکیت حقیقی و اعتباری.....	۲۹
حقوق مالکیت و سایل ارتباط جمعی.....	۳۲
مفهوم مسئولیت.....	۳۳
اقسام مسئولیت.....	۳۴
مبنای مسئولیت مدنی.....	۳۵
اقسام مسئولیت مدنی.....	۳۸

عناصر تحقق مسئولیت	۳۹
شرایط ضرر قابل مطالبه	۴۰
عناصر تحقق مسئولیت قراردادی	۴۴
اسباب مسئولیت در قانون مدنی	۴۶
بخش دوم	۴۹
مالکیت آب	۴۹
آب و مفاهیم مربوط به آن	۴۹
مالکیت آب	۵۲
ماهیت حقوقی آبها	۵۴
مالکیت آبهای سطحی و زیرین	۵۵
معیار تقسیم	۵۹
قیمت گذاری آب	۶۴
روش های قیمت گذاری آب	۷۱
مقایسه و بررسی	۷۲
عامل قیمت و مقدار تقاضای آب	۷۴
یارانه آب	۷۴
بخش سوم	۷۷
حقابه و پروانه مصرف معقول	۷۷
حقابه	۷۹

پیشگفتار

آب از جمله باارزش‌ترین عوامل زیست‌محیطی است که سهم بسزایی در حیات و سلامت انسان دارد. آب‌ها و منابع زیرزمینی سرمایه ملی هستند؛ که با یک مدیریت و برنامه‌ریزی هماهنگ می‌توان از این منابع استفاده کرد. سفره‌های آب زیرزمینی یک منبع بسیار مهم هستند؛ که برای حفظ این منبع زیرزمینی چاره‌ای جز برنامه‌ریزی برای کاهش میزان برداشت وجود ندارد^۱.

هنگامی که از پایداری سیستم‌های منابع آب صحبت می‌شود، سه مفهوم طبیعت، نسل حاضر و نسل‌های آینده را در بر می‌گیرد به‌طوری‌که نسل آینده حداقل به همان سطح از اقتصاد، محیط‌زیست و رفاه زندگی، دسترسی داشته باشند. براین اساس سیستمی را در زمینه منابع آب می‌توان پایدار دانست که بتواند منافع مثبت حاصل از منابع آب را در آینده نیز حفظ کند. در این راستا شورای عالی آب به عنوان یک نهاد مهم مطرح بوده و تلاش دارد تا در این زمینه عمل نماید. آب محور اصلی توسعه کشور است و دسترسی و بهره‌گیری از این منبع حیاتی با مسائل گوناگون اقتصادی، اجتماعی و زیست-محیطی آمیخته است و بر تمامی این ابعاد عمیقاً تأثیر می‌گذارد. همان‌گونه که

^۱ ابراهیمی، محسن، اقتصاد منابع طبیعی و محیط زیست، انتشارات نورعلم، ۱۳۹۳.

می‌دانیم کشور ما بر روی کمربند خشک جهان قرار دارد و از لحاظ جغرافیایی یکی از کشورهای کم بارش محسوب می‌گردد.^۱

بر اساس نتایج تحقیقات و مدل‌سازی دوره‌های اقلیمی، پیش‌بینی شده که در سه دهه پیش رو، کره زمین با نوعی تغییر نظام بارش و اقلیم مواجه و از بارش در مناطق خشک کاسته و به بارش در مناطق مرطوب افزوده می‌شود. همچنین پیش‌بینی می‌شود که با توجه به رشد بی‌رویه استفاده از منابع آبی و تغییرات ذکر شده در سال‌های آینده، کشور با دشواری‌ها و چالش‌های زیادی در زمینه مدیریت آب مواجه باشد که کاهش ۴۵ درصدی آب‌های روان و افت شدید آب‌های زیرزمینی از نشانه‌های بروز این شرایط است.^۲

یکی از عمده‌ترین شیوه‌های حفاظت آبها توسط هر دولت یا حکومت تبیین نحوه صحیح بهره‌برداری از منابع آبی با تأسیسات آبی است. دولت‌ها به واسطه آنکه بعضی از اموال عمومی را بخاطر اعمال حاکمیت و برخی دیگر را به واسطه لزوم کسب منافع مادی به عنوان تصدی تحت سیطره خود دارند، مستقیماً در جریان حفاظت از منابع آبی دخیل و ذی‌نفع هستند. منابع آبی همان‌گونه که برخی نیازمندی‌های عمومی اجتماع را مرتفع می‌سازند می‌بایست به نحوه‌ای

^۱ ریاضی، برهان، بررسی وضعیت حقوقی زیست محیطی منابع آب سطحی مورد استفاده شرب در تهران علوم و تکنولوژی محیط زیست، دوره نهم، شماره ۲، تابستان ۱۳۹۳، ص ۱۱۶.

^۲ ابراهیمی، محسن، اقتصاد منابع طبیعی و محیط زیست، انتشارات نور علم، ۱۳۹۳.

مدیریت شوند تا آینده کشور به خطر نیفتد. بدین لحاظ لزوم داشتن سیاست-های پیرامون حفاظت از منابع آبی ضروری می‌باشد.

مهمترین قوانین و مقرراتی که درخصوص منابع زیرزمینی آب تاکنون به تصویب رسیده است و شاکله نظام حقوقی آب در کشور ما را تشکیل می‌دهند به شرح زیر می‌توان بیان نمود:

- قانون آب و نحوه ملی شدن آن مصوب سال ۱۳۴۷

- قانون توزیع عادلانه آب مصوب سال ۱۳۶۱

- قانون تأمین منابع مالی برای جبران خسارات ناشی از خشکسالی یا سرمازدگی مصوب سال ۱۳۸۳

- قانون الحاق یک ماده به قانون وصول برخی از درآمدهای دولت و... مصوب سال ۱۳۸۴

- قانون تعیین تکلیف چاه‌های آب فاقد پروانه بهره‌داری مصوب سال ۱۳۸۹^۱

نظام حقوقی حاکم بر مالکیت منابع آب، نظام حقوقی حاکم بر حریم و بستر منابع آب، نظام حقوقی حاکم بر آلاینده‌های منابع آبی، نظام حقوقی حاکم بر استملاک اراضی و املاک مورد نیاز سازه‌های آبی، نظام حقوقی حاکم بر حقابه‌های قدیم، نظام حقوقی حاکم بر حقابه زیست‌محیطی، نظام حقوقی حاکم بر نحوه مشارکت‌های مردمی در منابع آبی، نظام حقوقی حاکم بر منابع آبی مشترک با همسایگان خارجی، نظام حقوقی حاکم بر نحوه ترخ‌گذاری و بازار

^۱ ریاضی، برهان، بررسی وضعیت حقوقی زیست محیطی منابع آب سطحی مورد استفاده شرب در تهران علوم و تکنولوژی محیط زیست، همان، ص ۱۱۷.

آب، نظام حقوقی حاکم بر مالکیت تأسیسات آبی بخصوص پیاده‌سازی اصل ۴۴ قانون اساسی، نظام حقوقی حاکم بر انتقال بین حوضه‌های منابع آب و مناقشات بین حوضه‌ای، نظام حقوقی حاکم بر مدیریت تخصیص آب از جمله این موارد هستند که اهمیت و ضرورت موضوع پژوهش را دو چندان می‌نماید.^۱

در کشور ایران که یکی از مصادیق بارز چنین دولت‌هایی است ملاحظه می‌شود که بر طبق منشور ملی و بنیادین جامعه یعنی قانون اساسی، منابع آبی شامل (سدها، شبکه‌های بزرگ آبرسانی، رودخانه‌ها، نهرها و سایر منابع آبی) در مالکیت دولت قرار داده شده و همین بیش تا آنجا به پیش می‌رود که در قوانین عادی بهره‌مندی از منابع آب در ایران مجوز دولت مجاز می‌شمارد.^۲

^۱ باهری، محمد، نگاه معاصر، تهران، ۱۳۹۴، ص ۵۲.

^۲ باهری، محمد، نگاه معاصر، همان، ص ۵۳.